

10 jaar
“Natuur op eigen benen”
in het Geuzenbos Amsterdam
2007 - 2017

Een bundel fotobeelden en persoonlijke
ervaringen uit het Geuzenbos
Aangeboden aan het Havenbedrijf
Amsterdam tijdens het tienjarig jubileum
van FREE Nature op 30 Juni 2017

Voorwoord

Dit jaar (2017) zijn wij al weer tien jaar als kuddebeheerder actief in het Geuzenbos (zie luchtfoto p. 3), een fraai stuk stadsnatuur van het Havenbedrijf Amsterdam i.s.m. de Gemeente Amsterdam. Voor ons een reden om via deze jubileumuitgave aandacht te geven aan dit memorabele feit en dit gebied weer eens de aandacht te geven die het zeker verdient.

Eind 2007 was het zover: de eerste grote grazers werden in opdracht van het Havenbedrijf Amsterdam geïntroduceerd door FREE Nature. Een startkudde Schotse Hooglanders en Koniks werd in het Geuzenbos letterlijk en figuurlijk 'losgelaten' om in alle vrijheid het gebied te begrazen en vorm te geven. In die tien jaar hebben niet alleen onze grazers het gebied steeds beter leren kennen; ook bezoekers en onze vrijwilligers zijn de bijzondere plekjes van dit gebied en zijn zeer aantrekkelijke flora en fauna geleidelijk gaan ontdekken. In deze bundel leest u hier hierover een aantal boeiende en vaak persoonlijke getuigenissen.

Onze beheerders hebben de afgelopen jaren met veel passie en vakmanschap het beheer van de kuddes op zich genomen, gesteund door een kleine maar zeer betrokken groep vrijwilligers. Ik wil allen hierbij nog eens uitdrukkelijk bedanken voor hun inzet en betrokkenheid. Maar in dit voorwoord is vooral een woord van dank op zijn plaats aan het Havenbedrijf Amsterdam dat de visie en het vertrouwen had om aan de rand van de stad, midden in een druk bedrijfsgebied de natuur meer ruimte te geven. Ons motto "natuur op eigen benen" kan alleen gerealiseerd worden als opdrachtgevers in deze missie mee willen gaan. Ook daarom zijn wij als FREE Nature erg blij met en trots op het Havenbedrijf als opdrachtgever.

Op naar de volgende tien jaar samenwerking !

Links: luchtfoto Geuzenbos 2009, rechts situatie 2016

Vooraf

In het groenbeleid van de gemeente Amsterdam neemt de versterking van de natuurwaarden van de scheggen en stadsrandgebieden een belangrijke plaats in. Dit geldt zeker voor de Groote IJpolder, gelegen tussen Spaarnwoude en Westpoort, die samen met de Brettenzone een van de rijkste natuurgebieden van Amsterdam vormt. Het gebied maakt deel uit van de Amsterdamse Hoofdgroenstructuur, Ecologische Hoofdstructuur en is een onderdeel van de ecologische verbindingszone Amstelland-Spaarnwoude, de zogenaamde Groene AS.

De Groote IJpolder is in de loop van tijd sterk veranderd. De Groote IJpolder dateert zelf uit 1875. Daarvoor was het uitgestrekt water en onderdeel van het IJ. Al vanaf 1100 beschermde de Spaarndammerdijk het land tegen het woeste water van het IJ. Met de ontwikkeling en uitbreiding van het Westelijk Havengebied vanaf 1960 wordt een deel van de Groote IJpolder en de Spaarndammerdijk onder het vier meter dikke ophoogzand bedolven. Een ander deel van de polder ter hoogte van het gemaal is lang gebruikt als plek voor een slibdepot (tarra) van de CSM. Het maaiveld in de Groote IJpolder heeft hierdoor grote hoogte verschillen van circa vijf meter en een sterk wisselende bodemopbouw, van klei tot kalkrijk zand.

Al in 1991 is een deel van het Geuzenbos als productiebos aangelegd. De natuurfunctie van het productiebos is beperkt, doordat bij de aanplant per plant vak telkens één boomsoort is toegepast. Het gebied dat voor de vervolg fase was gereserveerd en bewust niet is ingeplant heeft zich in de loop van de tijd ontwikkeld tot een gevarieerd ruigtegebied met een hoge natuurwaarde. Het gebied wordt oost-west doorsneden door de wethouder Van Essenweg.

Het ontwerp

In 2001 heeft de gemeente Amsterdam opdracht gegeven voor het maken van een plan om de Groote IJpolder in te richten als een zogenaamd struinnatuurgebied, bestemd voor natuur en natuurgerichte recreatie. Het Geuzenbos is circa 60 hectare groot. De Dienst Ruimtelijke Ordening heeft een inrichtingsplan ontworpen en onder leiding van Westpoortbeheer Amsterdam is in 2006 het plan gerealiseerd. Het plan bestaat uit de volgende onderdelen:

1) Natuurbos

Het veranderingsproces van het productiebos op de zand- en kleibodems is in gang gezet door zogenaamde beheerinterventies. Plaatselijk zijn bomen omgehaald, geringd of verwijderd, zodat open plekken van verschillende grootte zijn ontstaan. Deze open plekken fungeren als startpunten voor temporele verjonging en successie. Afhankelijk van de grootte, het aantal en de ruimtelijke verspreiding van de open plekken ontstaat een mozaïek van bos, struweel en grasland, zoals zicht dat zich normaal gesproken ontwikkelt op kalkrijke zand- of kleibodem.

2) Waterberging en vernatting

Ten zuiden van de Wethouder Van Essenweg is voor het laagste gedeelte van het Geuzenbos een systeem ontwikkelt om overtollig water te bergen. Dit polderdeel functioneert als een zogenaamde tussenboezem en houdt het grond- en regenwater gedurende de wintermaanden vast. Dijkjes zorgen ervoor dat in dit gebied, het water tot zo'n vijftig centimeter boven het huidige polderpeil opgestuwd kan worden. In april wordt de stuw opengezet en het opgestuwde water langzaam afgevoerd. Dit proces verhoogt de natuurlijke dynamiek van het gras- en bosterrein en daarmee de biodiversiteit.

3) Struinnatuur

De inrichting voor de recreatie sluit nauw aan bij het natuurstreefbeeld. Het Geuzenbos leent zich door zijn perifere ligging, zijn omvang en natuurlijk karakter en de 'schakel' ligging tussen Brettenzone en recreatiegebied Spaarnwoude, uitstekend voor struinnatuur. In struinnatuurgebieden behoeven de mensen zich niet aan de paden te houden. Maar aan de hand van een GPS of vrij dwalen over gras-, modder- en watersporen, bukkend voor laaghangende takken, glibberen langs een helling, de schreeuw van een buizerd, een konijnenhol ontwijkend en zo afstand kunnen nemen van het stedelijk leven. Struinnatuur als antwoord op de behoefte aan een soort 'nearby wilderness'.

Een stelsel van holle wegen, bruggetjes en graspaden in het bos zorgen voor een hoofdontsluiting. De wissels en looppaadjes van de grote grazers en open gaten in bos zorgen voor een verdere ontsluiting en ontdekking van het Geuzenbos. De aanwezigheid van een vijftien meter hoge uitkijktoren en een vogelkijkhut zijn bezoeksdoelen op zich en verhogen de attractieve waarden van het Geuzenbos.

4) Helofytenfilter

Ter hoogte van de Noordzeeweg is een helofytenfilter gemaakt. Het regenwater van de verschillende wegen en straten in het Westelijk Havengebied wordt hier verzameld, circa dertig uur vastgehouden en in een systeem van riet- en biezenvelden gezuiverd. Het schone water wordt via het waterstelsel van het Geuzenbos afgevoerd.

5) Poelen

Voor het deel van het Geuzenbos wat in 1991 niet is ingeplant met productiebos, is het ontwerp gericht op het handhaven en versterken van de huidige landschappelijke en ecologische waarden. De bestaande meertjes in het Geuzenbos, belangrijke vogelgebieden, zijn hier daar vergroot en behouden hun geïsoleerde hydrologische ligging.

In het zandgedeelte is de heterogeniteit verder versterkt door het graven van zeventien paddenpoelen met een verschillende omvang en diepte. Op deze manier ontstaat voor de rugstreeppad een zeer geschikt leefgebied bestaande uit een mozaïek van oudere loofbosjes, duinstruweel, poelen, open zandige en reliëfrijke plekken met ruigte- of graslandvegetaties.

6) Spaarndammerdijk en Banpaal

Ter hoogte van de slibvelden is voor een deel de oude verschijningsvorm van de Spaarndammerdijk weer in ere herstelt. Dit betekent dat over een grote lengte de stenenmuur uit 1634 ten dele zichtbaar is gemaakt en de dijkvoet door middel van een brede sloot is vastgelegd.

Op de dijk is het restant van de banpaal uit 1624 teruggeplaatst, 150 meter van de oorspronkelijk plek. De paal is na vele omzwervingen in de stad teruggevonden in het Oosterpark. Rembrandt vereeuwigde deze paal tijdens een van zijn wandeling rond 1650 in een ets.

7) Wethouder van Essenweg

Het noordelijke en het zuidelijke deel van het Geuzenbos, dat wordt begraasd door Koniks en Schotse hooglanders werden tot 2012 door de Wethouder Van Essenweg van elkaar gescheiden. Een gedeelte van de weg is in 2012 versmald tot een rijstrook, verkeersdrempels aangelegd en wildroosters aangebracht in het asfalt van de rijweg.

Daarmee is dit deel van de weg geschikt gemaakt als veilige oversteek voor dieren en de grote grazers van het Geuzenbos. De 'ecopassage' is naast een oversteek voor grote grazers, vos, haas, egel en rugstreeppad ook een veilige oversteek voor de wandelaar en de struiner in het Geuzenbos.

8) Begrazing

Bosvorming en de processen die het bos weer afbreken zijn belangrijke 'bouwstenen' in de ontwikkeling van het Geuzenbos. Natuurlijke begrazing door vrij rondtrekkende grazers spelen daarbij een belangrijke rol en is een logische stap om te komen tot een duurzame ontwikkeling van een compleet ecosysteem. De essentie van natuurlijke begrazing laat zich het best illustreren aan de hand van luchtopnames. Door begrazing ontstaat een ruimtelijke afwisseling van paadjes, kort en lang gras, ruigtes, struweel, bosjes en alle overgangen daartussen. Deze patroonvorming van paadjes en ruimtelijke afwisseling sluiten goed aan op het natuurstreefbeeld en de eisen vanuit de struinnatuur.

9) Biodiversiteit

Het Geuzenbos kent een hoge biodiversiteit. Zo broeden er in het bos o.a., havik, buizerd, bruine kiekendief, ijsvogels, nachtegaal, groene specht, grote bonte specht, vink en de rietvelden, blauwborst, snor, rietzanger, rietgors, wilde eend, krakeend en dodaars. Ook worden er vos, boommarter, hermelijn, egel, haas, konijn en verschillende soorten vleermuizen gezien, maar ook gewone pad, rugstreeppad, meer- en bastaardkikker, bruine kikker, ringslang en verschillende soorten libellen en juffers en dagvlinders.

“Niemands Land”

Zo'n 35 jaar geleden zwierf ik soms tussen mijn toenmalige woonplaats Haarlem en Amsterdam. Daar lag een groots niemandsland van opgespoten zand, begroeid met riet en hier en daar een wilg. Ergens daar midden in stond in de verte een typerend gebouw dat de boel droog moest malen. Ik zag er vogels die ik nergens anders zag: kluten, blauwborsten en bruine kiekendieven. Je kwam er geen mens tegen.

In 2008 kwam ik er opnieuw, nu omdat ik werkte bij Stichting FREE Nature. Het naamloze lege niemandsland heette nu het Geuzenbos en was in goede handen bij Port of Amsterdam. Ik trof er een waar oerwoud aan, soms ondoordringbare stekelige ruigte, maar ook glasheldere poelen vol kranswieren en rugstreeppadden. Brandnetels en orchideeën. Koniks en Schotse hooglanders zorgden als vanzelf voor slingerende paden. In de omgeving bromde de economie van het westelijk havengebied van Amsterdam. Vanaf de schitterende uitzichttoren zag ik de windmolens, kranen en loodsen die verrezen waren. Elke keer weer verraste het mij hoe ik urenlang in het Geuzenbos kon dolen zonder veel te merken van omringende wegen en industrie.

Het gebied heeft een eigen onverstoorbare rust en kracht waar de koniks en hooglanders een opmerkelijke exponent van zijn. Op de dijk staat de banpaal uit de tijd dat hier het IJ lag. Het is moeilijk om je voor te stellen hoe een stukje Nederland door mensenhand in vrij korte tijd meer dan eens zo enorm veranderd is. Het mooie is dat de natuur de nieuw ontstane uitgangssituatie telkens weer inkleurt met een rijkdom aan dieren en planten. Een stukje land met rust laten, een beetje geduld, een klein zetje en geen strakke verwachtingen. Ieder bezoek aan het Geuzenbos is een verrassing. De fotoverslagen van beheerder Arjen Boerman laten dat elk jaar weer zien. Dat er nog vele jaren mogen volgen!

“Onthaasten”

Eigenlijk wil ik dit stukje niet schrijven. Ik ben als de dood dat De Mensen ‘mijn’ bos ontdekken. Ik zeg ‘mijn’ bos, omdat ik er zelden of nooit andere mensen tegenkom. Maar ik schrijf het toch maar, omdat ik Free Nature zo’n aardige organisatie vind. Al hoop ik dus stiekem dat niemand het zal lezen of hooguit enkele liefhebbers die het Geuzenbos op waarde weten te schatten en die besluiten om er niet al te vaak heen te gaan.

Ik ben opgegroeid in Amsterdam-West en woon tegenwoordig in de buurt van het Leidseplein. Als je met de tram komt wordt de halte aangekondigd als ‘Laidseplain, Entertainment Area’, het is dus een behoorlijke drukke buurt.

Enkele jaren geleden heb ik besloten te gaan schilderen en ik was daarom op zoek naar een rustig atelier. Op een dag kwam er een atelier vrij op De Heining, op de rand van het havengebied. Het was weliswaar ver van mijn huis, maar ik was er blij mee. Enige tijd later besepte ik echter pas goed wat een enorm geluk ik had gehad.

Naast mijn atelier staat een vervelend stalen hek met daarachter een brede sloot. Aan de andere kant van de sloot staan bomen die er op het eerste gezicht wat saai uitzien. Op zekere dag zag ik echter een hele groep kleine paardjes langs de sloot lopen en een paar dagen later ook nog eens een tiental merkwaardige koeien. Ik wist niet wat ik zag en besloot een kijkje te nemen. Zo ontdekte ik Het Geuzenbos.

Het was winter en had de laatste tijd veel gesneeuwd. De grond was modderig. Er lag overal paarden- en koeienstront en er waren heel veel stekelige bramen niet bepaald een uitnodigende omgeving.

Het bleek echter een plek te zijn waar een mens het idee kan hebben dat de drukke stad heel ver weg is en waar hij even helemaal tot rust kan komen. Bovendien was het een van de weinige plekken waar je niet op de paden hoeft te lopen.

Een paradijs voor iemand die is opgegroeid in Amsterdam-West. Ik werd een regelmatige bezoeker en leerde het gebied steeds beter kennen en waarderen. De paardjes bleken Koniks te zijn en de rare koeien Hooglanders. Het is er lang niet altijd modderig, met de paarden- en koeienstront val het wel mee en de bramen zijn heerlijk.

Een van mijn favoriete momenten is een warme dag in 2016. Ik was eigenlijk op weg naar mijn vaste plekje aan het water tussen Noord en Nieuw-Noord, vlak bij het bruggetje. Daarvandaan heb je uitzicht op de spechten in de bomen aan de overkant en er komt ook zo nu en dan een ijsvogel langs gevlogen. Onderweg stuitte ik echter op de Hooglanders, die met zijn allen onder een groepje bomen lagen. Ik besloot even bij ze te blijven zitten. Wat toen gebeurde was voor mij heel bijzonder. Er gebeurde namelijk zo goed als niets.

De dieren lagen heerlijk te “nietsen”. Na enige tijd besloot een kalfje wat dichterbij zijn moeder te gaan liggen. Een koe stond op (om haar poten te strekken?), maar besloot toch maar weer te gaan liggen. Tien minuten later stond een andere koe ook even op en besloot ook weer te gaan liggen. Het enige geluid was dat van een boomleeuwrik die zijn hart uit zijn lijf zong. En dat was het. Na ongeveer een uur vond de stier het welletjes. Hij besloot verderop in de bosjes wat van de bladeren te eten. Na nog eens vijf minuten vond een koe dat ook wel een aardig idee. Geleidelijk gingen alle dieren aan de wandel. Het leek ze geenszins te deren dat ik eigenlijk in de weg zat, links en rechts liepen ze langs me heen en ze negeerden me volkomen.

Waar kun je tegenwoordig een groepje koeien vinden met een stier en kalveren? Waar kun je een uur lang bij ze zitten, zonder sloot of hek? Waar kunnen koeien tegenwoordig nog onder de bomen liggen? Waar kunnen koeien bladeren van struiken eten? Waar kun je je als mens tegenwoordig zo heerlijk onbelangrijk voelen, omdat de dieren je volstrekt negeren? Het Geuzenbos.

Maar vertel dit liever maar niet verder...

“Nieuw leven”

In het vroege voorjaar ontwaakt in het Geuzenbos de natuur en worden tijdens een ware geboortegolf de nieuwe kalveren en veulens geboren. Voor de beheerder en vrijwilligers jaarlijks een erg leuke, maar tegelijk ook spannende tijd. We houden de dames goed in de gaten om zo een vinger aan de pols te houden.

In 99% van de gevallen blijkt dit geheel overbodig: beide soorten grazers kunnen geheel zelfstandig hun jong op de wereld zetten. Jaarlijks zijn er ook wel wat uitvallers, maar gelukkig zijn deze op één hand te tellen. Blijft genieten om dit nieuwe leven te verwelkomen en te observeren.

Op de foto zie je de leidkoe in de kudde, die na in de vroege ochtend te hebben gekalfd de kudde roept om haar kalf aan hun voor te stellen. Bij de koniks veulen de merries vaak in gezelschap van de rest van het harem.

Bij de hooglanders zonderen de koeien zich vaak voor een paar dagen af van de kudde. Zo kunnen moeder en kalf in alle rust aan elkaar wennen en op krachten komen. Konikveulens kunnen binnen een uur na de geboorte al met de kudde mee, terwijl de kalveren vaak nog veel rust nodig hebben.

Deze kalveren liggen regelmatig verstopt in het bos of achter een boomstam te slapen, terwijl moeders aan het grazen is. Soms wel honderden meters van haar kalf, maar je hoeft je niet ongerust te maken: ze weten donders goed waar haar kalf verstopt ligt. Als ze wat ouder zijn, gaan ze de kalveren crèche in of past een jonge koe zonder kalf op.

“Dodenwake”

Ik weet niet meer precies wanneer, het was ergens in 2015 geloof ik, het was bijna voorjaar en dus konden we weer rekenen op jong grut. Het is altijd weer fijn als de dagen gaan lengen en het weer wat aangenamer wordt qua temperatuur, wat mij betreft kan de winter mij gestolen worden.

En dus blijft het altijd spannend, welk dier gaat als eerste werpen en gaat het allemaal wel goed zonder enige hulp? Tja dat is de natuur: die regelt dat allemaal zelf, ik kan me herinneren dat ik zelf nog wel eens op een cursus ben geweest toen mijn vrouw in verwachting was... kun je het je voorstellen? Hugo op cursus?

Neen wat dat aan gaat heeft moeder natuur dat allemaal goed op een rijtje. Zo ook werden er dat jaar weer een aantal gezonde veulens geboren. Maar op enig moment bleek er een veulen vermist en Arjen vroeg me of ik mee kon helpen met zoeken samen met Gijs.

Welk veulen het was kan ik me niet meer heugen, dat geheugen van mij lijkt wel een vergiet, maar na een korte zoektocht zag Arjen het als eerste zoals hij altijd als één van de eerste is die een waarneming doet. Helaas konden we enkel vast stellen dat het veulen was overleden, kennelijk net even te ver om te drinken, uitglijden en nog geen kracht genoeg om zich zelf te kunnen redden? wie zal het zeggen.

En wat nu? Arjen had al gezien dat de koniks waartoe het veulen behoorde in de buurt van het Gemaal stonden en opperde toen de gedachte om het veulen daar naar toe te brengen dan konden de koniks afscheid nemen?!?! Had ik dat nou wel goed gehoord? afscheid nemen?? Kunnen de koniks dat eigenlijk wel? Het veulen naar de passage brengen in verband met afvoer door de Rendac kadaverdienst was immers een veel snellere optie! Nou het zal wel, dacht ik nog.

En dus heeft Arjen samen met Gijs kans gezien het veulen bij het Gemaal te brengen en het net over het rooster neer gelegd. De koniks stonden er zeker een meter of tien vandaan en maakten nog geen aanstalten om eens poolshoogte nemen. Dat zal mij toch benieuwen dacht ik nog!

Maar na een paar minuten zag je toch verandering. Eerst één paard en later ook alle anderen kwamen dichterbij het veulen, kijken ruiken en er maar omheen draaien en zelfs moeders probeerde nog een poging te doen het weer tot leven te wekken! Ik stond perplex! Zoiets moet je echt een keer gezien hebben want als iemand me dat zou vertellen zou ik het niet geloven. Maar je eigen ogen tja daar kun je moeilijk omheen.

FREE; Kudde neemt afscheid, nadat het 's nachts in de sloot was gegleden en door onderkoeling overleden. Reintje de vos en de kraaien hadden er al aan gegeten. Daarom mist het veulen een oog en zit er bloed op zijn flank. Toch is ook dit onderdeel van de natuur! Kadavers zijn onderdeel van het ecosysteem, waar een heel scala aan experts in het opruimen van kadavers van afhankelijk zijn.

“Lui lekker land”

Nu de kalveren en veulens wat meer mans beginnen te worden en het Geuzenbos met steeds meer zelfvertrouwen onveilig maken, breekt voor alle dieren de tijd aan om weer op krachten te komen. Het gras groeit volop en er zijn weer tal van soorten kruiden, struiken en bomen in bloei.

De grazers worden in deze tijd van het jaar steeds kieskeuriger en verkiezen gras en riet boven veel andere lekkere hapjes. Voor de vele bijen, vlinders, insecten en vogels breekt een tijd van grote rijkdom aan. De koekoek zit weer hoog boven in de boom te roepen, net als de blauwborst die daar uit volle borst zingt.

De zomer is dan ook een tijd van genieten van de grote soortenrijkdom in het gebied. Door de vernattingsmaatregelen komen ook steeds meer profiteurs het gebied bezoeken. Zo worden er regelmatig ooievaars en lepelaars gezien, maar draait ook de bruine kiekendief boven de tichelput zijn rondjes op de thermiek.

“Het bankje van Fred”

Voor mij als kuddebeheerder en hobby natuurfotograaf is het najaar altijd een feest om op pad te gaan in de vroege ochtend of avonduren. Het licht is dan prachtig en je hebt het Geuzenbos dan geheel voor jezelf helemaal doordeeweeks! En daar zit nu juist de kracht van het Geuzenbos; Het ligt te midden van industrie en stedelijke omgeving, maar toch kennen veel mensen het gebied niet.

De natuur profiteert hier volop van en bepaalt geheel zijn eigen tempo. Als ik even wil onthaasten of mijn gedachten wil ordenen is het geuzenbos de plek om heen te gaan, met als vaste prik even een bakkie doen bij Fred en Nina die vroeger werden vergezeld van een vriendelijke lobbes genaamd Luka. Als ik aan kwam rijden en Fred in de tuin bezig was, kwam de hond meteen naar me toe gerend. Wandelend door het Geuzenbos, vaak samen met Fred komen we standaard uit bij ‘het bankje van Fred’. De ligging hebben we ooit samen uitgekozen en met de vrijwilligers gemaakt van eigen hout uit het Geuzenbos. We wilden graag het bos dunnen en van het hout konden we mooi een bankje maken. Even daarvoor hadden we ook al een vaste kraal gebouwd, dus we waren aardig op elkaar ingespeeld geraakt!

Ook mijn vaste vrijwilliger Gijs, die mee gaat naar alle projecten waar ik voor verantwoordelijk ben als kuddebeheerder was erbij om te helpen. Na plaatsing hebben we meteen het bankje uitgeprobeerd waarna opeens uit het niets de hooglanders polshoogte kwamen nemen. Het bankje hebben we zo degelijk mogelijk gemaakt, omdat de dieren het ook gebruiken om tegen aan te schuren. Bij het jaarlijkse veldbezoek met het havenbedrijf en de stadsecoloog, heb ik hun namens het FREE team Geuzenbos het bankje cadeau gedaan.

Het bankje staat nu al weer enkele jaren in het Geuzenbos in de bocht van de wetering die oud zuid (begraast vanaf 2007), scheidt van nieuw zuid (begraast vanaf 2012). Je hebt hier een prachtig uitzicht en zit zomers heerlijk onder een groepje bomen in de schaduw. Ook voor onze trouwe vrijwilligster van het eerste uur, Anita van de Meer, is het bankje een welkome rustplek om daarna weer verder te lopen op zoek naar de rest van de grazers. De laatste tijd regelmatig in gezelschap van een vriendin.

Als beheerder voel ik me zeer vereerd dat ik zulke fijne mensen om me heen heb kunnen verzamelen, die samen met mij van het Geuzenbos hebben gemaakt wat het nu is! Een stadswildernis waar mens en natuur elkaar vaak in het vaarwater zitten, maar tegelijk ook vlekkeloos aanvullen of meegaan in de veranderingen. Er is door het Havenbedrijf en Gemeente Amsterdam in 2012, zoals Geert al vertelde een ecopassage aangelegd over de wethouder van essenweg, is er een duiker geplaatst waardoor we het waterpeil beter kunnen regelen en dit voorjaar is de natuurlijke oever opgeleverd. En het mooie is dat je de natuur er meteen op ziet reageren.

De grazers raken over hun watervrees heen, de natte oevers trekken bijzondere vogels aan als de groenpootruiter en langs de natuurlijke oever foerageert de lepelaar. Ook is al de grutto en kievit weer na vele jaren van afwezigheid gehoord, het gebied wordt dan ook met het jaar soortenrijker.

Kortom het gebied blijft me verbazen en is weer of geen weer elke keer weer een feest om te zijn. Ik vind het heerlijk om alleen door het gebied te wandelen, maar vind het ook geweldig om samen met mijn vrijwilligers waar zo nu en dan iemand bijkomt de dieren te observeren of de vangacties uit te voeren. Er is altijd wel wat te beleven en dat maakt dat ieder zijn werk met veel plezier doet!

Mijn start in het Geuzenbos is begonnen in 2007 met Roeland Vermeulen als beheerder, vanaf 2009 met Arjen Boerman.

In het begin eerst samen met Trees als vrijwilligsters, “vrije vogel” Sjoerd en soms met Cor de Mooy uit Katwijk, verder alleen met Roeland. Dat was net in de periode dat ARK gesplitst werd en het afgesplitste gedeelte kuddebeheer “FREE Nature” als naam kreeg.

Het terrein was veel kleiner dan nu. Alleen op Noord liepen 5 Konik paarden met Goldi als leidhengst. (wat een “makkie” toen) Het was wel een goede manier om er mee te leren om gaan!

Ik zag in mijn agenda van toen (nog geen computer), “16-10-07. Vandaag de 1e keer alleen gebied in geweest, best spannend, zoeken waar de paarden zijn... resultaat... 45 minuten fietsen... 5 slapende paarden!!!”

Ook kwamen in gebied Zuid de eerste Schots Hooglanders, 2 koeien en een kalfje. Met als verrassing, bij de kerst rondleiding werd een pas geboren kalfje gevonden (Branita). Plus in het begin van het nieuwe jaar de komst van stier Brandal. Het werd nog druk !!

Op de helft van het nieuwe jaar 2008 kwamen de eerste hengsten op Zuid er bij. Wat later handig bleek te zijn toen er jonge hengsten door Goldi uit gebied Noord werden “gestuurd”. Ze konden daardoor aansluiten bij de hengsten en dat werd goed op gepakt door de “jongens”, dat was mooi om te zien.

Samen met Roeland moesten we een keer een jong hengst versneld uit Noord halen, omdat hij behoorlijk was toegetakeld. Het was nog een heel gedoe, hij moest recht over de autoweg naar Zuid toe. Auto's gestopt, met een lint proberen een bang paardje over zien te krijgen en door een los gemaakt hek heen sturen. Uiteindelijk... gelukt...!

De andere dag nog wezen kijken, maar er werd al driftig wederzijds “geknabbeld”... pfff... gelukkig. Ook kon ik na enkele EHBO cursussen op verschillende locaties, bij FREE een cursus volgen over de ins en outs van het beheer. En ben daar verschillende keren voor naar de Millingerwaard geweest. Met een “certificaat” als resultaat en meer kennis!

In de 10 jaar dat ik vrijwilligster ben in het Geuzenbos, zijn er leuke, mooie en pittige dingen geweest. Zoals meehelpen met de dierenarts toen er bloed getapt moest worden bij een paard (Kaaba) voor onderzoek. Ook wisselingen van de dieren die er uit moesten was een spel apart, Hoe snel ging het en wie was de slimste??? Of met een zilver spuitbus een wond boven een hengst zijn staart proberen in/op te spuiten, en dat in het vrije veld! Net een circusact, we liepen rondjes achter elkaar met 3 meter ruimte er tussen (paard en ik) en dat met tegenwind. Fred en Nina die ook vrijwilliger waren geworden, mochten die truc met de spuitbus ook verschillende keren proberen ;-)

Het vinden van een dood paard of kalfje was niet iets wat m'n voorkeur had/ heeft. M'n dochter, die toen in Artis werkte, zei later: “Mam, dat hoort er ook bij”. En dat was een waarheid als een koe ;-)

De geboortes van de dieren maakten weer een heleboel goed. Vooral toen ik dat onverwacht van een afstand bij een merrie mocht zien gebeuren... een cadeautje... Haar oudere “dochter” was bij haar en stond er met haar neus bovenop toen het veulentje er uit kwam.

De seinen onderling van de paarden vind ik mooi om ook (te proberen) op te merken. Zoals een keer dat leidhengst Panor van groep Zuid een jonge merrie twee keer terug stuurde over het veld, om de achter gebleven slapende veulentjes wakker te maken en ze de goede richting op te sturen. De eerste tikte ze met haar hoef aan, die stond op, en werd tot de helft naar de hengst gebracht. Even oog contact en daar ging de merrie weer terug voor het tweede veulentje, daarna mochten ze samen weer aansluiten bij de groep.

Panor was zelf ook een pittige hengst. Vooral toen de passage over de weg Noord en Zuid aan elkaar verbond. Hij ging nogal eens op stap om leidhengst Goldi te testen. Omdat die wat gewenste merries had en daar dagelijks voor over stak! Ik zag een keer, tijdens m'n controle, het had behoorlijk geregend, dus alles nat/glad. Hij Goldi weer uitdaagde met fikse trappen enz. Daarna een flinke aanloop nam en met een vaart op de achterkant van Goldi af kwam...en zo onder de hengst schoof! Ik lachen, hij gauw er vandoor richting uitgang en Goldi nog een paar dagen kreupel.

Doordat het Geuzenbos zo afwisselend is geworden, nu met vier verschillende gebieden, bij elkaar ongeveer 70 ha. Het soms wel "even" duurt voor de dieren gevonden en gecontroleerd zijn. Maar er is altijd wel wat anders te zien, zoals in die 10 jaar, in het voorjaar met de geurende bloesem... een serie keffende vossen, boksende hazen, veel vogelgeluiden.

En zoals nu veel orchideeën. Ook de reebok als verrassing op een zondagmorgen aan de rand van het gebied, helaas de enige keer. En verder nog tijdelijke bezoekers van het gebied, o.a. houtsnip en roerdomp, kleine zilverreiger, lepelaar, drie ooievaars, die nu jaarlijks een paar weken langs komen. En later in het seizoen de vele bramen, die menig publiek ook gevonden heeft!

Doordat de vraag van Arjen was, "iets" over m'n 10 jaar als vrijwilligster op te schrijven, is er dankzij mijn agenda's van de eerste jaren, weer veel naar boven gekomen.

Ik hoop dit toezicht nog lang te kunnen blijven doen.

Naast de prachtige sfeer in het gebied komen er veel wintergasten aan die zich te goed doen aan de vele bessen. Zo worden de meidoorns jaarlijks vakkundig door kramsvogels en koperwieken uit het hoge noorden ontdaan van de rijpe bessen. Ook strijkt er de afgelopen jaren regelmatig een paartje wilde zwanen neer op het vogelmeer.

Voor vogels is het geuzenbos een waar eldorado door het brede scala aan vegetatietypes. Voor iedere soort is wel ergens een geschikt plekje of voedsel te vinden. Er is dan ook een enthousiaste groep vogelaars die regelmatig komen vogelen.

Het najaar is daarnaast de tijd dat FREE de hooglanders en koniks in vangt, eventuele oormerken vervangt en dieren na selectie transporteert naar een ander gebied of de slager. In deze tijd van het najaar beginnen de runderen weer interesse te krijgen voor hooi en dat geeft FREE de kans om de dieren in alle rust te vangen.

Hierna breekt een rustige tijd aan waarin de overgebleven grazers zich te goed kunnen doen aan alles wat er nog aan voedsel staat. Juist dat ze veel gras en kruiden opeten, zorgt ervoor dat de bosvorming wordt geremd en delen van het gebied langer open of juist bos blijven.

Het is nu ongeveer 3 jaar geleden dat ik het Geuzenbos “ontdekte”, via een kennis. Sinds toen ben ik een frequent en enthousiast bezoeker, ik kom er zeker één en soms 2 keer per week.

Wat het Geuzenbos voor mij betekent? De dieren en hun onderlinge interactie zijn heerlijk om te volgen, natuur, rust, even ontspannen na een dag hard werken en sinds begin dit jaar ook een bijdrage leveren aan dit gebied als vrijwilliger toezichthouder.

Dat begon zo: ik kwam Arjen Boerman tegen op een van mijn wandelingen en die kon nog wel een vrijwilliger gebruiken. Inmiddels heb ik Arjen leren kennen als een bevlogen beheerder met goede inzichten, en leer ik veel van hem.

Het Geuzenbos is aantrekkelijk omdat het een overzichtelijk maar ook gevarieerd gebied is, met grasland, bos, stromend en stilstaand water, waardoor er vele diersoorten kunnen en willen leven.

De Hooglanders en Konik paarden vormen het middelpunt, zij zijn de reden dat ik hier steeds terugkwam en zij zijn de voornaamste reden dat Free Nature hier toezicht houdt. Nu ik bij de Geuzenbos-club hoor krijg ik meer en meer inzicht in het wat, hoe en waarom en dat maakt het nog leuker.

De dieren blijken allemaal een eigen persoonlijkheid te hebben en juist omdat je ze leert kennen kun je beter toezicht houden. Hier moet ik voorzichtig formuleren, want het blijven natuurlijk dieren en zijn geen mensen, zou Arjen zeggen, wij mensen hebben nou eenmaal de gewoonte om de dieren om ons heen te willen begrijpen en ze daarom menselijke eigenschappen toe te dichten, om het voor onszelf makkelijker te maken.

Nu hebben we de lente achter de rug met veel geboortes en dat is zo leuk, veulens en kalfjes, ik kijk er naar uit om ze te zien opgroeien. Het gebied is weer aan het opbloeien en staat er al weer prachtig bij. Dat Free Nature 10 jaar bestaat is fantastisch, en bewijst dat het concept werkt, op naar nog 10 jaar, en nog 10..., ga zo door...

Ik persoonlijk hoop nog vele jaren toezicht te doen in het Geuzenbos!

FREE; Een paar dagen na het maken van deze foto's waarop Goldi een zoon van hem uit het harem werkt, troffen we de leidhengst dood aan in het gebied te midden van zijn harem wat erom heen stond om in dodenwake. Goldi was in december 2016 aangereden in de passage en hebben we daarna goed in de gaten gehouden. We hadden als FREE het vermoeden dat hij een aantal gekneusde ribben had. Doodsoorzaak is waarschijnlijk een geperforeerde long en inwendige bloedingen. Herstel van zijn verwondingen, was vanaf het begin een stille hoop. Helaas bleek het anders uit te pakken. Ook dit hoort bij "Natuur op eigen benen"; als FREE de controle houden maar de natuur zelf ook de kans geven!

“Marigold een icoon”

In het Geuzenbos grazen vanaf het begin Schotse hooglanders, we begonnen met een klein groepje bestaande uit koeien met kalveren die in de wintermaanden van het Eiland Brienenoord bij de Rotterdamse Kuip verhuizen naar een ander gebied van FREE in verband met voedselgebrek. In de loop van de winter kwamen hier van de Landtong Rozenburg een koe met kalf en van elders een stier bij.

De koe bleek Marigold te zijn en de stier Brandal. Al onze dieren krijgen naast een levensnummer wat op de oormerken staat, ook een naam. Deze namen zijn enkel voor intern gebruik, zodat bij toezicht duidelijk is om welke dieren het gaat. We houden onze grazers als half wild levende dieren en niet als huisdieren.

Marigold is de oudste koe in de kudde en kwam in het gebied samen met een koekalf. Deze is in het Geuzenbos opgegroeid en heeft verschillende koekalveren gekregen, Marigold eigenlijk enkel stiertjes. Marigold is dan ook de tante en oma van verschillende dieren in de kudde en krijgt pas sinds de laatste jaren koe kalveren.

In een sociale kudde horen verschillende dominante stieren thuis, bij FREE wisselen ze gemiddeld elk 3-4 jaar van gebied om inteelt te voorkomen. Het belang van een goede leeftijdsopbouw bij de stieren, geeft veel rust in de kudde en bij interactie met publiek.

Zoals iedere stier begint zijn levensverhaal bij de dekking van zijn toekomstige moeder. Na de dekking en geboorte 9 maanden later die geheel zonder inmenging van de mens plaatsvindt, groeit hij op als onderdeel van de koeiengroep. Vanaf jongs af aan is er veel interactie met leeftijdsgenoten en worden zeer langdurige banden gevormd onderling.

Zodra ze een jaar of drie zijn, gaan ze steeds meer zelfstandig op pad en zoeken ze de rust van de uithoeken van het gebied op. Dit is voor ons al beheerder het moment waarop we jaarlijks per stier beslissen of hij mag blijven, we hem verplaatsen/ verkopen of slachten indien het gedrag of de genen niet gewenst zijn. De oudere stieren maken een reis langs verschillende gebieden, wat in een groot leefgebied op natuurlijke wijze zou gebeuren.

Als een stier de geslachtsrijpe fase in zijn leven heeft bereikt van een jaar of 3 t/m 12, kan hij aan zijn taak beginnen; het doorgeven van zijn genen! Dit gaat vaak niet zonder slag of stoot, vooral niet als er oudere meer dominante stieren in het gebied aanwezig zijn. Slinksheid of lief zijn voor de koeien, zijn naast de gevechten om rangorde en tijdens de bronst, manieren om te paren met de koe naar keuze.

Van 2011 t/m 2015 heeft er een stier in het gebied gelopen genaamd “Sudon” die net als “Brandal” zijn voorganger erg charmant was voor de koeien. Takken afbreken zodat ze ook bij de lekkere hapjes konden en heel teder de koeien hun vacht verzorgen. In vrijwel geen enkele stier bij FREE zit de agressiviteit die we wel kennen van stieren bij boeren. Groot verschil is dat bij FREE de stieren op geheel natuurlijke wijze opgroeien tot sociaal sterk ontwikkelde dieren, terwijl bij de boer vaak niet het geval is.

De wintermaanden zijn voor de grazers in het gebied een zware periode. Het gras is zo goed als op, waardoor ze overschakelen op bramenblad, jonge bosopslag en het schillen van bomen. De laatste jaren vaak zonder dat er sprake was van een sneeuwperiode.

De grazers hadden het hierdoor redelijk makkelijk om de winter door te komen, doordat het voedsel niet verdwenen onder een witte deken of stuk vroom. Gelukkig hebben de grazers in de loop van de zomer en herfst een goede vetreserve opgebouwd, waardoor ze het rustiger aan kunnen doen!

De wintermaanden is de periode waarin de grazers het landschap vorm geven. Door hun voorkeur voor houtachtige breken ze letterlijk het landschap open. Bomen in het bos sterven, jonge bosopslag wordt geremd, braamstruwelen worden gesnoeid of kapot gelopen en de overgebleven ruigtes worden opgegeten.

Konikpaarden

In totaal hebben er in de loop van de jaren 52 koniks in het Geuzenbos gelopen, of zijn nog aanwezig. Er zijn 20 nieuwe dieren aangevoerd uit o.a. Zuid-Limburg, Zuid-Holland en Gelderland. In het gebied zijn in 10 jaar tijd 32 veulens geboren, waarvan er verschillende dood zijn geboren of tot op heden vermist zijn. Bijna hetzelfde aantal dieren zijn er vanuit het gebied naar het slachthuis gegaan of in het gebied dood gegaan op natuurlijke wijze of met hulp van de dierenarts. We begonnen met een harem en een grote hengstengroep, nu lopen er twee harems en kleine hengstengroep.

Schotse hooglander

In het geuzenbos hebben in totaal 58 hooglanders gelopen, waarvan een belangrijk deel in het gebied leeft! Vanuit de startkudde is een koeiengroep opgebouwd die vrijwel geheel bestaat uit in het gebied geboren dieren. Ter bloedverversing zijn er in de loop van de jaren 20 nieuwe runderen aangevoerd, verschillende stieren en een koeiengroep van de Veluwe. Elf dieren hebben we herplaatst naar andere gebieden van FREE, vooral stieren om hun genen door te geven. 26 dieren zijn er geslacht. Tot nu toe zijn er 32 kalveren geboren en heeft de kudde geen dierenarts nodig gehad wat een hoop zegt over de vitaliteit van de kudde! De kudde bestaat nu uit 15-20 dieren.

“De vos in het Geuzenbos”

In het gebied leven verschillende paartjes vossen, vooral tijdens de paartijd in december/ januari en de wintermaanden kruisen ze vaak onze paden. Ook kan het maar zo dat ze ergens liggen te rusten en je ze pas op het laatste moment door hebt. De vos is in het geuzenbos het grootste roofdier wat we hebben. Hun menu bestaat uit; knaagdieren, vogels, hazen en mogelijk ook aas als nageboortes of vermiste jonge dieren en dood gereden wild.

Als je bij de kudde bent, kan het maar zo dat er opeens een vos opduikt. Het mooiste was ik ooit als beheerder tijdens mijn wekelijkse toezicht heb gezien is een vos die in het bos tegen een kalf aan lag te slapen. In alle rust zonder dat één van de twee er problemen mee had!

Het leuke van het schrijven van dit boekje is dat er zoveel bijzondere gasten en verhalen in gedachte de revue weer passeren. Een over vliegende zeearend tijdens het drijven van de koniks naar de vangkraal vele jaren geleden. Een wespendif in de thermiek, het gehoept van de roerdomp of het gepingel 's winters van de baardmannetjes in het riet. En niet te vergeten de duiven die naar beneden scheren wanneer de slechtvalk op jacht is om zijn jongen te voeden op de afvalverbranding of energiecentrale Hemweg.

En dan hebben we het nog niet eens over de vele andere passanten en wintergasten, die in de loop van de jaren steeds meer en in grotere diversiteit het geuzenbos passeren. De klapekster met zijn boevenmasker in de toppen van de meidoorns, waar ook vele koperwieken en kramsvogels zich te goed doen aan de bessen. Of het koppeltje wilde zwanen in de vogelplas, terwijl de ijsvogel ze vanaf zijn vaste plek observeert en de ooievaars die afgelopen winter regelmatig in het gebied op jacht waren naar voedsel.

Door de nieuwe natuurlijke oever zijn in het voorjaar van 2017 vele nieuwe vogelsoorten aan de lijst toegevoegd. Een kleine greep uit een zeer diverse groep; grutto, kievit, groenpootruiter, lepelaar en kleine plevier. Het Geuzenbos bestaat uit vele verschillende biotopen waaronder loofbos, grasland rijk en schraal, moeras en open water in de vorm van meertjes en sloten.

In deze sloten leven veel vaste bewoners van het geuzenbos als meerkoeten, verschillende soorten eenden, de dodaars en niet te vergeten de knobbelzwaan die erg beschermend is voor zijn kroost. Met veel bombarie jaagt hij iedereen weg die te dichtbij komt, of het nou een gans is die langs komt zwemmen of een grazer die op zoek is naar een slok water. Vogels zijn zo vrij als een vogel en zien het geuzenbos als een belangrijk onderdeel van hun leefgebied wat niet alleen uit het gebied zelf maar ook omliggende gronden bevat.

De grazers spelen een belangrijke rol in de vorming van het landschap, maar hebben ook een motor opgestart die niet meer te stoppen is!!! Vogels, insecten en plantensoorten profiteren hiervan, maar hebben het daardoor ook soms wat zwaarder. De vegetatie wordt ouder en dus blijven we elk jaar nieuwe soorten ontdekken, maar ook veranderingen zien optreden. Grazers remmen dit af en zorgen door hun gedrag dat vele soorten tot lengte van dagen aan het gebied hun voortbestaan te danken hebben.

Deze uitgave is mogelijk gemaakt door

Met dank aan:

Colofon:

Redactie:	Arjen Boerman, FREE Nature
Fotografie/Beeld:	Arjen Boerman, FREE Nature Esther Kok blz. 38 Gijs Beck foto ijsvogel
Eindredactie:	Jos Vrolijk, FREE Nature
Ontwerp / opmaak:	Siteline.nl
Copyright:	FREE Nature